

Advies van 12 september 2013 van het LOWI inzake de klacht van 23 februari 2013 van dr. H.A. Tennekes tegen het besluit van de Raad van Bestuur van Wageningen UR van 27 maart 2012.

1. De klacht

Op 23 februari 2013 heeft de heer H.A. Tennekes, hierna te noemen Klager, een klacht ingediend bij het Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit (LOWI). Klager heeft op verzoek van het LOWI zijn klacht diezelfde dag nader onderbouwd met bijlagen bij e-mail van 23 februari 2013. De klacht van Klager is gericht tegen het Besluit van Raad van Bestuur van Wageningen UR (hierna het Bestuur) van 27 maart 2012. Hierin verklaart het Bestuur de klacht van Klager van 28 februari 2012 inzake schending van wetenschappelijke integriteit door dr. T. Blacquiere, dr. Ir. C.A.M. van Gestel, dr. Ir. G. Smagge en dr. V. Mommaerts (hierna: Beklaagden) ongegrond. Het Bestuur volgt het advies van de Commissie Wetenschappelijke Integriteit (hierna: CWI) van 23 maart 2012.

2. De procedure

De klacht van Klager van 23 februari 2013 jegens het besluit van het Bestuur van 27 maart 2012 is conform het thans geldende Reglement LOWI tijdig ingediend en voldoet ook voor het overige aan de eisen om in aanmerking te komen voor behandeling door het LOWI. Het LOWI heeft bij brief van 8 maart 2013 Klager en het Bestuur dienovereenkomstig geïnformeerd. Het Bestuur heeft op 4 april 2013 zijn verweerschrift aan het LOWI gezonden. Klager heeft hierop bij e-mail van 15 april 2013 gereageerd. Het LOWI heeft Professor J. Osborne van de University of Exeter, UK, op 8 april 2013 om een deskundigenadvies verzocht dat zij op 25 april 2013 aan het LOWI heeft doen toekomen. Een hoorzitting is bepaald op 4 juni 2013 waarvoor ook Beklaagden door het LOWI als derde belanghebbenden zijn uitgenodigd. Eerder, op 3 mei 2013, hebben op verzoek van het LOWI informatieve gesprekken met Dr. J.P. van der Sluijs en Dr. M.J. Duchateau plaats gehad, naar wie Klager in de onderbouwing van zijn klacht had verwezen, om het daarin gestelde nader toe te lichten. Het deskundigenadvies en de gespreksverslagen met Van der Sluijs en Duchateau zijn aan partijen en Beklaagden toegezonden met de mogelijkheid te reageren, hetgeen door Klager is geschied bij e-mail van 31 mei 2013 en door het Bestuur bij e-mail van 3 juni 2013 met cc aan Beklaagden, alsmede ter hoorzitting van 4 juni 2013. De notulen van de hoorzitting zijn aan partijen en Beklaagden gezonden.

Het LOWI advies wordt, zoals te doen gebruikelijk, op termijn in geanonimiseerde vorm op de website van het LOWI openbaar gemaakt.

Het LOWI stelde zijn advies vast in zijn vergadering van 6 september 2013. Vanwege de vakantieperiode kon dit advies niet eerder dan in de eerste vergadering na de vakantie definitief worden vastgesteld. Het LOWI excuseert zich voor de vertraging in de behandeling van deze zaak.

3. De standpunten van partijen

3.1 Het standpunt van Klager

Kort samengevat luidt het standpunt van Klager in zijn klacht van 23 februari 2013 (nader toegelicht in de hoorzitting van 4 juni 2013) als volgt:

- Beklaagden, zijnde de vier auteurs van de publicatie '*Neonicotinoids in bees: a review on concentrations, side-effects and risk assessment*' in het internationale tijdschrift *Exotoxicology*, DOI 10.1007/s10646-012-0863-x, Published online: 18 February 2012, Springer (hierna: litigieuze reviewartikel) hebben zich in voornoemd artikel schuldig gemaakt aan het selectief weergeven van resultaten, met name het weglaten van ongewenste uitkomsten, dat wordt beschouwd als een inbreuk op de wetenschappelijke integriteit;
- Deze inbreuk op de wetenschappelijke integriteit bestaat hieruit dat Beklaagden het doel van het literatuuronderzoek – dat luidt: een betrouwbaar en volledig overzicht krijgen van de literatuur die over een bepaald onderwerp is gepubliceerd – ernstig hebben geschonden door belangwekkende publicaties, die tot nieuwe (en zeer verontrustende) inzichten over de risico's van neonicotinoiden voor insecten en andere geleedpotigen hebben geleid, volkomen te negeren: een door Klager geconsulteerde expert is tot de conclusie gekomen dat minstens 124 voor de oordeelsvorming relevante studies in het literatuuroverzicht van Beklaagden bij het litigieuze reviewartikel ontbreken;
- De literatuurstudie van Beklaagden is niet op een integere manier tot stand gekomen. Klager laat daarbij weten dat: 'De literatuurstudie van Blacquire c.s. speelt de belangen van de producenten van de neonicotinoiden geweldig in de kaart. Of hier van opzet sprake is, kan ik niet beoordelen. Vast staat dat de heer Blacquiere tot de conclusie is gekomen dat het verdwijnen van bijenvolken op geen enkele manier samenhangt met het gebruik van neonicotinen in het veld, zijn werk veelvuldig wordt geciteerd door de protagonisten van de neonicotinoiden, en financiële banden bestaan tussen de werkgever van de heer Blacquiere en de producenten van neonicotinoiden.' (Klachtbrief/email van 23 februari 2013).

Ter hoorzitting stelt Klager dat sprake is van schending van wetenschappelijke integriteit door Beklaagden omdat (1) het literatuuroverzicht niet op integere wijze tot stand is gekomen (a) door het selectief weergeven van resultaten, met name het weglaten van ongewenste uitkomsten (b) met als doel om een vooringenomen mening over de oorzaak van bijensterfte te cementeren.

Klager licht vorenstaande klacht nog nader toe, waarbij hij stelt:

- Franse imkers hadden in de jaren 1990 vrij snel door dat de plotseling verhoogde bijensterfte door de invoering van het neonicotinoïde insecticide imidacloprid werd veroorzaakt. Een Franse regeringscommissie bevestigde op 18 september 2003, na een onderzoek van 18 maanden, waarin meer dan 300 studies werden uitgedoeld, dat imidacloprid mede verantwoordelijk was voor de ondergang van honderdduizenden bijenvolken in Frankrijk;
- Beklaagden maken in hun literatuurstudie geen enkele verwijzing naar dit beroemde rapport en negeren ook andere belangwekkende studies die sindsdien werden gepubliceerd waaronder (i) studies die aantonen dat blootstelling aan uiterst geringe hoeveelheden van imidacloprid, die bijna niet meer te meten zijn, honingbijen zeer gevoelig maakt voor de darmparasiet *Nosema*; en (ii) studies van Klager en van Francisco Sanchez-Bayo die grote overeenkomsten ontdekten in het dosiswerkingsprofiel van genotoxische kankerverwekkende stoffen en neonicotinoïde insecticiden, waardoor gevreesd moet worden dat een veilig blootstellingsniveau voor neonicotinoiden bij insecten en andere geleedpotigen in feite niet bestaat, en iedere hoeveelheid giftig is voor deze organismen;

- Beklaagden beweren dan ook ten onrechte in het litigieuze reviewartikel alle deugdelijke zogenoemde peer reviewed artikelen van de afgelopen 15 jaar te hebben uitgeplozen op aanwijzingen dat met name het gif neonicotine een hoofdrol zou spelen in de bijenkwestie, waarbij zij tot de onjuiste conclusie komen dat het verdwijnen van bijenvolken op geen enkele manier samenhangt met het gebruik van neonicotinen in het veld;
- Ter ondersteuning verwijst Klager naar het vernietigende oordeel (over het literatuuroverzicht van Beklaagden) van dr. J.P. van der Sluijs van de Universiteit Utrecht in een brief aan de staatssecretaris van Landbouw, dr. H. Bleker van 26 september 2011.

Klagers belang bij de klacht is dat hij vreest dat de grootschalige milieuverontreiniging met imadacloprid, die in Nederland al bijna een decennium plaats vindt, de ongewervelde dieren zal uitroeien. Het zijn stukken als van Beklaagden, aldus Klager, die ervoor zorgen dat noodzakelijke beleidsmaatregelen niet worden genomen, waarbij Klager refereert aan het rapport, zijnde een Nederlandstalige versie van de literatuurstudie van Beklaagden dat Staatssecretaris dr. H. Bleker van Landbouw (de opdrachtgever van de literatuurstudie) op 27 maart 2012 aan de Tweede Kamer heeft gestuurd. Insecten zijn onmisbaar in het ecosysteem en gevreesd moet worden, aldus Klager, dat de grootschalige inzet van deze insecticiden een inbreuk in de voedselketen zal veroorzaken, waardoor veel insecten-afhankelijke soorten en uiteindelijk ook de mens, met uitsterven worden bedreigd.

Klager verzoekt het LOWI daarop een oordeel te geven over de schending van wetenschappelijke integriteit door Beklaagden en om een standpunt in te nemen over de integriteit van het onderzoek

3.2 Het standpunt van het Bestuur

Het standpunt van het Bestuur is vervat in zijn (voorlopig) Besluit van 27 maart 2013 waarin het Bestuur het advies van de CWI volgt. Het bestuur heeft zijn standpunt nader toegelicht in zijn verweerschrift van 4 april 2013 met bijlagen. Het verweerschrift is door het Bestuur in persoon van Mr. W.F.E.M. Pinggen, Hoofd Juridische Zaken, en S. Vink, woordvoerder, nader toegelicht tijdens de hoorzitting van 4 juni 2013. Op verzoek van het Bestuur was tevens aanwezig Dr. Ir. P. Boonekamp: direct betrokkene bij de uitvoering van het onderzoek dat geleid heeft tot het rapport voor het Ministerie van Landbouw.

Kort samengevat luidt het standpunt van het Bestuur :

I Procedureel

- Beklaagde Blacquièr is in dienst van de Stichting DLO (Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek)(hierna: DLO). De DLO maakt als rechtspersoon samen met Wageningen Universiteit onderdeel uit van het samenwerkingsverband Wageningen UR (University & Research Centre). De Wageningen Universiteit is aangesloten bij de LOWI, de DLO niet. De vraag die het LOWI naar het oordeel van het Bestuur als eerste dient te beantwoorden is of het klachten over medewerkers van DLO tot haar samenwerkingsgebied kan rekenen; Klager heeft zijn oorspronkelijke klacht tot het CvB DLO gericht.
- In beroep bij het LOWI heeft Klager een nieuw stuk ingebracht, inhoudende dat volgens Klager 124 artikelen zouden worden gemist in het litigieuze review- artikel van Beklaagden. Het CvB DLO heeft dit nieuwe stuk niet in zijn oordeel mee kunnen nemen: het LOWI dient te oordelen of dit stuk al dan niet terzijde dient te worden gelegd.

II Inhoudelijk

Kort samengevat stelt het Bestuur :

- Het litigieuze review-artikel is op een integere manier tot stand gekomen;
- Het doel van literatuuronderzoek is niet – zoals Klager stelt – een betrouwbaar en volledig overzicht te krijgen van alle literatuur die over een bepaald onderwerp is gepubliceerd, maar om een overzicht te verkrijgen van de relevante wetenschappelijke literatuur die over een bepaald onderwerp is gepubliceerd. Met het huidige aanbod aan artikelen is de praktische haalbaarheid van een volledig overzicht nihil.;
- De auteurs beweren niet – zoals Klager stelt – dat zij alle deugdelijke zogenoemde *peer reviewed* artikelen van de afgelopen 15 jaar hebben uitgeplozen, maar dat zij voor de eerste keer een samenvatting hebben gegeven van gegevens over de afgelopen 15 jaar;
- Van selectief weergeven van resultaten, met name het weglaten van ongewenste uitkomsten is geen sprake. Het Bestuur stelt dat in het litigieuze review-artikel een geselecteerd overzicht van de voor het gekozen onderwerp relevante literatuur wordt besproken. In de inleiding hebben de auteurs aangegeven op welke wijze de besproken literatuur is vergaard en vervolgens geselecteerd. De auteurs geven duidelijk de scope aan van hun analyse van de wetenschappelijke literatuur op het gebied van neonics/imdacloprid/bees. Ter nadere onderbouwing van de stelling dat er geen relevante literatuur ontbreekt, laat het Bestuur weten dat (i) de reviewers dit hebben geconstateerd; (2) de Editor in Chief dit desgevraagd heeft onderzocht; (iii) externe deskundigen dit hebben vastgesteld.

Ten aanzien van overige klachten voegt het Bestuur aan vorenstaande nog toe:

- Het is waar dat Blacquiere uitdraagt dat Varoa een belangrijke oorzaak is van bijensterfte, en dat er door de imker afdoende iets aan te doen is, en het is zijn rol dit uit te dragen. Hij draagt ook uit dat er andere factoren in het spel kunnen zijn, maar dat de zwaarte daarvan nog onvoldoende bekend is, omdat wetenschappelijke gegevens ontbreken. Zoals Klager ook zelf aangeeft, kunnen ook andere negatieve factoren dan imdacloprid van invloed zijn op de bijensterfte, wat ook de boodschap van de auteurs is;
- De auteurs komen niet – zoals Klager stelt – tot de conclusie dat het verdwijnen van bijenvolken op geen enkele manier samenhangt met het gebruik van neonicotinen in het veld. De strekking, aldus de auteurs, van het litigieuze reviewartikel is dat: '1. Neonics zeer toxisch zijn, ook voor bijen, 2 er vele laboratoriumstudies zijn die dit bevestigen, 3 er nog te weinig relevante veldstudies zijn die de rol van neonics bij colony collaps kunnen duiden, 4 er inmiddels wel methoden zijn die dergelijke ingewikkelde studies doen en 5 er sterk wordt aanbevolen om dergelijke studies ook daadwerkelijk te gaan uitvoeren.'

Het Bestuur stelt zich dan ook op het standpunt dat het terecht het advies van de CWI van 13 december 2012 heeft kunnen overnemen en blijft derhalve bij zijn (voorlopig) besluit van 21 december 2012.

Advies CWI van 23 maart 2012

De CWI onderzoekt in zijn advies de klacht van Klager over het niet opnemen van door hem genoemde literatuur in het litigieuze review-artikel door auteurs en een daarmee vermeende samenhang van een schending van wetenschappelijke integriteit. De CWI beantwoordt daarbij de volgende vragen als volgt:

1. *Moet een review-artikel alle literatuur omvatten?*

Het antwoord luidt ontkennend: in een review-artikel wordt uit alle wetenschappelijke literatuur de relevante literatuur geselecteerd op grond van bepaalde criteria. Dat houdt dus in dat niet alle over het onderwerp gepubliceerde literatuur kan worden meegenomen. Het is daarom dat de selectiecriteria zo transparant mogelijk moeten zijn. Er is geen sprake van flagrante schending van het doel van een review-artikel c.q. literatuuronderzoek: de selectie van de in het review-artikel gebruikte literatuur is voldoende zorgvuldig gebeurd en verwoord.

2. *Is verklaarbaar waarom de auteurs de door Klager opgesomde ontbrekende artikelen niet hebben meegenomen in hun review-artikel: zijn hier redenen voor?*

Auteurs richten zich in review-artikel niet op waterorganismen, aldus de CWI, maar op effecten van neonicotinoiden op bijen en hommels c.q. de blootstelling van bijenvolken in agrarische landschappen, waar met name toxicodynamiek een rol speelt, die nauwelijks in de door Klager aangedragen artikelen aan de orde komt. De artikelen van Klager hebben in deze review dus geen relevante plaats en is het verdedigbaar dat de door Klager aangedragen artikelen niet zijn geselecteerd. Hetzelfde geldt voor rapporten welke geen *peer review* procedure hebben ondergaan, en artikelen die eerst beschikbaar kwamen nadat het review-artikel aan het tijdschrift was aangeboden.

3. *Waren specifiek de artikelen van Klager essentieel voor het review-artikel?*

In een review-artikel over blootstelling van bijen en hommels via bloembezoek en nectarconsumptie worden de artikelen van Tennekes niet als onontbeerlijk gezien. Het ligt niet voor de hand voor de auteurs om in het review-artikel uitgebreid in te gaan op blootstellingsprocessen zoals deze relevant zijn voor waterorganismen c.q. deze op te nemen in het review-artikel.

De CWI concludeert daarop dat de klacht van Klager ongegrond is en adviseert het Bestuur de klacht niet gegrond te verklaren. De CWI voert hiertoe aan dat naar zijn oordeel de auteurs niet verwijtbaar hebben gehandeld door de door Klager opgesomde ontbrekende gegevens niet mee te nemen in hun review-artikel. Het advies citeert een van de experts:

'Naar mijn mening hebben Blacquiere et al. wetenschappelijk integer en acceptabel gehandeld bij de literatuurselectie voor hun artikel en is van een schending van de wetenschappelijke integriteit geen sprake. Een review houdt niet in dat alle beschikbare literatuur over het onderwerp moet worden meegenomen. In het onderhavige geval is er een duidelijke verantwoording afgelegd over de afbakening van het behandelde terrein en de onderwerpkeuze. Daardoor was het begrijpelijk dat de door Tennekes aangedragen literatuur niet is meegenomen. Ook de claim van Tennekes dat zijn artikelen onontbeerlijk zijn wijs ik af, rapporten van geconsulteerde deskundigen zowel als de hoofdredacteur van Ecotoxicology, geven aan dat dit niet het geval is. Daarnaast zijn enige artikelen en rapporten, genoemd door Tennekes, niet opgenomen omdat deze op het moment van het afsluiten van het review nog niet beschikbaar waren (maar ze zijn wel opgenomen in het later afgeronde Nederlandse rapport) of omdat deze rapporten niet peer reviewed waren.'

De CWI voegt hier aan toe, dat zij van mening is 'dat een debat over de aanpak en conclusie van Blacquiere et al. niet moet worden gevoerd middels een klachtprocedure wetenschappelijke integriteit, maar thuis hoort in de kolommen van het wetenschappelijk tijdschrift waarin betreffend reviewartikel is gepubliceerd, en waartoe de editor van het tijdschrift ook een uitnodiging heeft doen uitgaan aan Klager.'

3.3 Het standpunt van Beklaagden

Beklaagden geven ter hoorzitting van 4 juni 2013 aan niet veel aan het standpunt van de CWI en het Bestuur toe te willen voegen.

Hun standpunt luidt kort samengevat dat (1) ze in opdracht van het Ministerie van Landbouw zijn uitgenodigd om een rapport te schrijven (2) ze in voorbereiding daarop eerst een review artikel hebben geschreven (3) ze daarbij openlijk en objectief hebben gekeken welke factoren bij bijensterfte een rol spelen (4) een producent gelukkig met de conclusie kan zijn, maar dat niet betekent dat dan sprake is geweest van een niet integer literatuuronderzoek (5) ze op wetenschappelijk integere wijze, zonder enige belangenverstrengeling, een artikel hebben willen schrijven (6) de artikelen van Klager betrekking hebben op waterorganismen en ook thans niet thuis horen in het door de auteurs verrichte literatuuronderzoek, en (7) deze discussie die de facto gaat over de oorzaken van bijensterfte een wetenschappelijke discussie is die niet thuis hoort bij het LOWI.

3.4 Het deskundigenadvies

Op verzoek van het LOWI heeft Professor Osborne een drietal specifieke vragen van het LOWI beantwoord. Deze vragen luiden als volgt:

- Is the review article in question significantly unbalanced by not mentioning one or more of the publications mentioned in the list of 124 publications of enclosure 2?
- If you would see an unbalance, could you perhaps specifically point out if (and which) publications need to be mentioned dealing with the potentially toxic role of nicotinoids in bees?
- How do you judge the scientific quality of the review?

Kort samengevat luidt het deskundigenadvies dat het een objectief reviewartikel is en ‘written with considerable care to maintain balance while the general debate had become very polarised.’ Haar eindconclusie is dat naar haar mening ‘the place to debate the subtleties of which papers have been included or excluded should really be within the journal where the article is published.’

3.5 Informatieve gesprekken

Op verzoek van het LOWI hebben Dr. Van der Sluijs en Dr. Duchateau kort samengevat als volgt geantwoord tijdens de informatieve gesprekken op de vraag door het LOWI of het hier gaat om een controverse die gewoon moet worden bediscussieerd in het wetenschappelijk forum (tijdschriften en vakbladen) of dat we hier te maken hebben met een slecht onderbouwd wetenschappelijk review-artikel, waarvan een (...) Nederlandstalige versie op aandringen van het Ministerie is gemaakt; wanneer is er sprake van zodanig selectief weglaten van onderzoeksgegevens, dat nader dient te worden gezien of schending van wetenschappelijke integriteit plaatsvindt?

Van der Sluijs

- *‘Sprake is van wetenschappelijke controverse waarin Blacquiere en ik verschillende posities innemen. In de wetenschap is het ook normaal en gezond wanneer verschillende posities worden ingenomen;*
- *Op de kwaliteit van het reviewartikel valt heel veel aan te merken, daar zijn ik en Duchateau het over eens. Als ik het gereviewed zou hebben, dan zou ik deze versie niet publicabel hebben gevonden. Ook vind ik de samenvatting van de Engelse review nog steeds heel erg gekleurd. (...) Het Nederlandse rapport (...) is heel erg gekleurd. Het leunt sterk op wat wij de ‘industrieachtige wetenschap’ noemen, onderzoeken die dus door de industrie zelf zijn geïnitieerd voor het toelatingsdossier (...);*
- *Het belang van het artikel van Tennekes in de wetenschap is groot. Het is erg bekend en nog meer van zijn collega Sanchez-Bayo.;*
- *Ik heb nog een laatste opmerking over het laatste stuk van het reviewartikel (...) Zij promoten met andere woorden hier een sterk omstreden raamwerk. Hoe deze conclusie echter volgt uit het voorafgaande is volstrekt niet duidelijk. (...) Hier is wel duidelijk een conflict of interest.;*
- *Van het tijdschrift Ecotoxicology is het policy dat je je conflict of interest moet disclosen, volgens mij ongeacht of die er is of niet, waarbij overigens geldt dat ze er wel zijn deze auteurs. (...) Blacquiere [werkt] regelmatig voor Syngenta. (...) Dit onderzoek is duidelijk niet anders gefinancierd dan door het Ministerie.’;*
- *Ik kan niet in het hart van de onderzoekers kijken. Ik wil geen speculatieve uitspraken daarover doen. Ik kan alleen afgaan op de feiten;*
- *Slechte intentie (...) kun je niet afleiden uit de tekst zelf. Het is wel zo dat de belangen extreem zijn. Het is het meest gebruikte groep neonicotinoiden ter wereld.(...).*
- *Ik heb niet overwogen om een brief te schrijven naar de editor vanwege andere prioriteiten en extreme drukte.’*

Duchateau

- *‘Als lid van de begeleidingscommissie moest ik naar de Nederlandstalige literatuurstudie van Blacquiere et al. kijken. (...) Het was in elk geval erg gekleurd in de zin van ‘neonicotinoiden kunnen geen kwaad voor de bijen. (...);*
- *Als je de samenvatting leest van het uiteindelijke rapport dat naar het Ministerie is gegaan, staat daarin nog steeds heel zwart/wit ‘neonicotinoiden hebben geen schadelijk effect’. Hun Engelstalige review is wel wat genuanceerder;*

- *Wat een groot probleem is, is de kwaliteit van de publicaties. Een ieder kan zien: 'dit experiment klopt niet' en daar wordt dan heel veel aan opgehangen;*
- *Ze hadden in elk geval het artikel van Tennekes kunnen aanhalen.'*

Kort samengevat spreken beiden van een kleuring van het review-artikel en zijn beiden van oordeel dat de publicatie(s) van Tennekes aangehaald hadden moeten worden, zonder aan te tonen dat naar hun oordeel in deze sprake is van schending van wetenschappelijke integriteit.

4. De overwegingen van het LOWI

Het LOWI is een adviesorgaan dat is opgericht op initiatief van het KNAW, NWO en VSNU.

4.1 Algemene opmerkingen

Het LOWI adviseert de bij het LOWI aangesloten instellingen (KNAW, NWO, VSNU en Stichting Sanquin) over door de besturen van voornoemde instellingen genomen (voorlopig) besluiten inzake schending van wetenschappelijke integriteit na een (ontvankelijke) klacht hierover bij het LOWI.

Het LOWI baseert zijn oordeel over schending van wetenschappelijke integriteit op – doch niet uitsluitend – de normen van wetenschappelijke integriteit die zijn af te leiden uit de Notitie Wetenschappelijke Integriteit 2001 (KNAW, NWO, VSNU), de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening 2004 herzien in 2012 (VSNU), de Notitie Wetenschappelijk Onderzoek: dilemma's en verleidingen, 2005 tweede druk (KNAW) dat een uitwerking is van de Notitie Wetenschappelijke Integriteit van 2001, *Best Practices for Ensuring Scientific Integrity and Preventing Misconduct* 2007 (OECD), *The European Code of Conduct for Research Integrity* 2010 (ESF, ALLEA) en *The Singapore Statement on Research Integrity* 2010. Het gaat hier niet om nieuwe maar om bekende en reeds lang voor codificatie bestaande normen van wetenschapsbeoefening waaraan werd – en wordt – afgemeten wanneer en onder welke omstandigheden sprake is van schending van wetenschappelijke integriteit. Het uitgangspunt bij de beoordeling van schending van wetenschappelijke integriteit voor het LOWI is in beginsel de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening 2004/2012 (hierna ook Gedragscode). Schending van deze normen ten slotte hoeft niet per definitie tot een schending van wetenschappelijke integriteit te leiden. Sprake kan zijn van (verwijtbaar) onzorgvuldig handelen zonder dat dit tevens resulteert in schending van wetenschappelijke integriteit.

Bij de vraag of sprake is van schending van wetenschappelijke integriteit kan het LOWI gewicht toekennen aan deskundigenoordelen. Het LOWI is echter niet gebonden aan deze oordelen. Ook niet wanneer de deskundigen zich uitspreken over schending van wetenschappelijke integriteit.

Het LOWI is uitsluitend bevoegd te oordelen over klachten aangaande de procedure en de inhoud van vermoede schendingen van wetenschappelijke integriteit. Het LOWI is niet bevoegd om te oordelen over civielrechtelijke kwesties. Bij schending van wetenschappelijke integriteit moet het gaan om wetenschappelijk handelen, waarbij het van belang is onderscheid te maken tussen bekritiseerbare of slechte wetenschap en schending van wetenschappelijke integriteit.

Bij kritiseerbare en slechte wetenschap is veelal sprake van een interpretatieverschil c.q. een verschil van mening over een wetenschappelijk oordeel. Deze dienen te worden bediscussieerd en beslecht in het daartoe geëigende forum van wetenschappelijke tijdschriften, bij voorkeur in het tijdschrift waarin het bekritiseerde artikel is verschenen.

4.2 Verweren van procedurele aard

Het Bestuur heeft in zijn verweerschrift twee kwesties van formele, procedurele aard aan de orde gesteld. Het LOWI zal hier op ingaan, alvorens de inhoudelijke kwestie, die Klager aan de orde heeft gesteld te behandelen.

4.2.1 Bevoegdheid LOWI

Het LOWI acht zich bevoegd te oordelen over de klacht over het besluit van de RvB WUR.

Uit de bijlagen 5A en 5B bij de klacht van Klager van 23 februari 2013 blijkt dat: (a) de klacht van Klager jegens Beklaagden is onderzocht op verzoek van de RvB WUR (meer specifiek: de RM); (b) het advies van de Vertrouwenspersoon wetenschappelijke integriteit daarop ook is gericht tot de RvB WUR; (c) de RvB WUR conform dit advies heeft besloten; (d) De RvB WUR dit besluit op 27 maart 2012 heeft gericht aan Klager naar aanleiding van zijn klacht van 28 februari 2012; (e) het besluit van 27 maart 2013 uitdrukkelijk vermeldt dat Klager zich binnen een jaar kan wenden tot het LOWI voor een oordeel.

De RvB WUR stelt zich eerst tijdens de procedure bij het LOWI op het standpunt dat Blacquiere formeel in dienst is van DLO, waardoor de vraag rijst of het LOWI bevoegd is te oordelen en te adviseren over klachten jegens medewerkers van een niet-aangesloten instelling. Het LOWI voegt hier aan toe dat ook Smaghe en Mommaerts eveneens werkzaam zijn bij een Instelling die niet is aangesloten bij het LOWI, te weten de Universiteit van Gent. Slechts Van Gestel is werkzaam bij een Instelling die is aangesloten bij het LOWI. Niettemin verwijst de RvB WUR in zijn besluit van 27 maart 2012 Klager naar het LOWI om eventueel in beroep te gaan van zijn besluit. De RvB WUR heeft in eerste instantie de klacht ook niet-ontvankelijk geacht vanwege het feit dat de eerste auteur en twee andere auteurs niet bij de Universiteit Wageningen werkzaam waren.

Voor de bevoegdheid van het LOWI is primair van belang of sprake is van een (voorgenomen) besluit van een Instelling die is aangesloten bij het LOWI. In het onderhavige geval gaat het om een universiteit die is aangesloten bij het LOWI, te weten de Universiteit Wageningen. Het feit dat deze universiteit een samenwerkingsverband is aangegaan met de Stichting DLO (onder de naam WUR) staat hier in beginsel los van. Het blijft in het samenwerkingsverband mede gaan om een universiteit die is aangesloten bij het LOWI.

Doorslaggevend is naar het oordeel van het LOWI het feit dat de RvB WUR op grond van de klachtenprocedure wetenschappelijke integriteit van WUR (die van toepassing is op zowel medewerkers van Wageningen Universiteit als de Stichting DLO) optreedt als het overkoepelend bestuur en zich bevoegd acht in dit samenwerkingsverband onderzoeken te laten verrichten naar schending van wetenschappelijke integriteit binnen de Universiteit Wageningen en de Stichting DLO en om besluiten hierover te nemen. Het besluit van de WUR is zodoende mede een besluit van de

besturen van de Universiteit Wageningen en de Stichting DLO voor nu en – zo neemt het LOWI aan – ook voor de toekomst waartegen beroep bij het LOWI open staat. Klaarblijkelijk denkt de RvB WUR hier ook zo over – en daarmee ook de besturen van de Universiteit Wageningen en de Stichting DLO – door in het besluit van 27 maart 2012 Klager uitdrukkelijk mede te delen dat hij binnen een jaar na dagtekening van het besluit zich kan wenden tot het LOWI.

Vorenstaande en artikel 5 lid 2 van het (huidige) Reglement LOWI maakt het LOWI bevoegd te oordelen over het besluit van de RvB WUR van 27 maart 2012. Het nieuwe Reglement LOWI dat binnenkort in werking zal treden, kent overigens slechts een beroepstermijn van 6 weken en derhalve niet meer van één jaar.

Het is wel mogelijk dat de Stichting DLO zich zelfstandig mede aansluit bij het LOWI om rechtstreeks te bewerkstelligen dat de formele werkgever sancties kan toepassen op zijn medewerkers wanneer na advies van het LOWI sprake is van schending van wetenschappelijke integriteit.

4.2.2 Nieuw door Klager ingebracht stuk/lijst van artikelen

Een Klager kan aan het LOWI kan verzoeken om een oordeel te geven over het voorgenomen besluit van het Bestuur van de Instelling en de klacht kan betrekking hebben op de procedure en/of de inhoud van voornoemd voorgenomen besluit. Het LOWI geeft zijn oordeel bij wijze van advies aan het Bestuur met een afschrift aan Klager.

Klager kan bij het LOWI zijn klacht onderbouwen met stukken die reeds in eerste aanleg zijn overhandigd, maar ook op grond van nieuwe stukken, mits ze ook ter kennis worden gebracht van het Bestuur. In het onderhavige geval is dit laatste geschied door toezending door het LOWI van de lijst aan het Bestuur. Dit wordt door het Bestuur ook niet ontkend. Zo stelt het Bestuur in zijn verweerschrift van 4 april 2013, p. 2, dat: 'dit nieuwe stuk niets verandert aan zijn oordeel omdat door verschillende experts is vastgesteld dat het gewraakte artikel zorgvuldig en volgens gangbare wetenschappelijke principes is samengesteld.' Het LOWI is van oordeel dat het Bestuur door de inbreng van het nieuwe stuk niet in zijn procedureel belang is geschaad. De door Klager eerst bij het LOWI ingebrachte stuk/lijst maakt derhalve deel uit van het dossier.

4.3 De inhoud van de klacht:

4.3.1 Overwegingen

Het LOWI dient te oordelen over schendingen van wetenschappelijke integriteit. Hiervan zou in de voorliggende klacht sprake kunnen zijn wanneer Klager overtuigend zou aantonen dat Beklaagden selectief uitkomsten hadden weggelaten om duidelijk – en in opdracht van de opdrachtgever - naar een bepaald eindresultaat toe te redeneren. Hierin is Klager in zijn klachtschrift en daarnaar ter zitting gevraagd niet geslaagd. Klager stelde weliswaar dat wanneer de auteurs zijn publicatie hadden vermeld, dat dan alleen maar zou kunnen leiden tot de conclusie dat de neonicotinoiden een onaanvaardbaar risico vormen voor honingbijen en dat het daarom verboden zou moeten worden. Voorts stelde Klager dat Blacquiere niet tot die conclusie wilde komen op basis van het feit dat hij in het verleden het tegendeel beweerd had en zich nu daaraan vastklampt en daar niet van los kan komen ondanks nieuwe literatuur die duidelijk belastend is voor neonicotinoiden.

Naar het oordeel van het LOWI brengt het eventueel vasthouden aan wetenschappelijke standpunten op zich geen schending van wetenschappelijke integriteit met zich. Het eventueel vastklampen aan theorieën door een wetenschapper is eigen aan wetenschappers en een discussie hierover hoort in het wetenschappelijk debat thuis. Dit is anders als Klager overtuigend had bewezen dat bijvoorbeeld de auteurs niet tot voornoemde conclusie wilden komen vanwege een belangenverstremming c.q. belangen van subsidiërende instellingen of politieke standpunten van de opdrachtgever waarbij zij in opdracht van de desbetreffende instellingen respectievelijk opdrachtgever naar een bepaald resultaat toe redeneerde door bewust en selectief bepaalde literatuur weg te laten. Dit is door Klager gesteld noch overtuigend aangetoond. Aan het LOWI is geen enkele aanwijzing gebleken dat de auteurs opzettelijk en met vooropgezette bedoelingen het review-artikel hebben samengesteld met een duidelijk eindresultaat voor ogen. Integendeel, ter zitting heeft een van de auteurs op authentieke wijze de wetenschappelijke bedoelingen van de auteurs onder woorden gebracht.

Het LOWI stelt derhalve dat het bij zijn oordeel niet ingaat op de tijdens de schriftelijke procedure en hoorzitting gevoerde debatten tussen partijen en Beklaagden met betrekking tot de mogelijke oorzaken van bijensterfte. Het is niet aan het LOWI om in deze controversen (over het uitsterven van bijenvolken) tussen de verschillende velden (ecotoxicologie of toxicologie) en/of verschillende kampen (Utrecht v. Wageningen) te treden of hierover te oordelen. Het wetenschappelijk forum is hier het geëigende veld. Het staat wetenschapsbeoefenaren vrij hun tegenovergestelde meningen (over de oorzaak van bijensterfte) te uiten in (inter)nationale tijdschriften. De editor van het tijdschrift heeft Klager hiertoe ook uitgenodigd. De door Klager aangevoerde reden om niet alsnog door middel van een eigen artikel of ingezonden brief de wetenschappelijke strijd aan te gaan met Beklaagden, namelijk dat hij daarmee naar zijn oordeel indirect had toegegeven dat het review-artikel van de auteurs op integere wijze tot stand was gekomen, volgt het LOWI niet. Waar op een wetenschapsgebied de grenzen van onzekerheid nog erg groot zijn, dient de discussie allereerst in de wetenschap en door wetenschapsbeoefenaren zelf gevoerd te worden.

4.3.2 Conclusie

Naar het oordeel van het LOWI is het litigieuze artikel op integere wijze tot stand gekomen. Het LOWI volgt in deze het advies van de CWI en deelt diens opvatting “dat een debat over de aanpak en conclusie van Blanquiere et al. niet moet worden gevoerd middels een klachtprocedure wetenschappelijke integriteit”. Deze procedure is bedoeld noch geschikt om wetenschappelijke controversen te beslechten. Het LOWI is niet opgericht noch uitgerust om als arbiter te fungeren in wetenschappelijke disputen.

4.4 Algemene opmerking en advies

Het LOWI voegt hier in een opmerking ten overvloede het volgende aan toe.

Een procedure als de onderhavige had mogelijkerwijze voorkomen kunnen worden wanneer auteurs in hun review-artikel expliciet hadden opgenomen dat (1) zij geen bindingen hadden met de industrie, en (2) artikelen en rapporten over waterorganismen buiten het artikel zijn gelaten omdat bijen geen waterdieren zijn. Naar het oordeel van het LOWI komt de onafhankelijkheid van auteurs

onvoldoende tot uiting in het review-artikel en is het betrekken van wetenschappers van andere universiteiten niet afdoende om deze onafhankelijkheid (van de industrie) aan te tonen. Het LOWI zal dan ook in dit opzicht aan de WUR (en impliciet aan de Wageningen Universiteit en Stichting DLO) een aanbeveling doen om de potentiële belangenverstremming c.q. de conflict of interest ongevraagd en expliciet aan te geven in een zodanig ondernemende universiteit als de WUR.

Dit geldt te meer waar auteurs spreken van een zogeheten *systematic review*. Een dergelijke review vereist strengere criteria dan een *narrative review*. Kort samengevat dient in een *systematic review* te worden opgenomen: (i) de wijze waarop het is gedaan; (ii) wat binnen – en buiten gesloten wordt; (iii) validatie: kwaliteit; (iv) conflict of interest. Anders gezegd: ‘wij hebben op die manier gezocht in...en daarop hebben we zoveel artikelen gevonden...en zoveel hebben we er gevolgd...met die waarde...en we hebben het beperkt tot...die hebben we uitgesloten omdat...en hier gaat het over.’ De verantwoording in de inleiding van het review-artikel door auteurs is weliswaar voldoende zorgvuldig te noemen, maar kan het naar het oordeel van het LOWI niet gekwalificeerd worden als *systematic review*, in die zin dat een mededeling over de al dan niet aanwezigheid van conflict of interest ontbreekt. Het ontbreken ervan leidt tot onnodige procedures als de onderhavige waar dit door een *systematic review* in beginsel nagenoeg uitgesloten kan worden. Het is mede daarom dat het LOWI een aanbeveling doet om de potentiële belangenverstremming c.q. de conflict of interest ongevraagd en expliciet aan te geven in een wetenschappelijke publicatie, ongeacht of sprak is van een *systematic of narrative review*, te meer wanneer er grote financiële belangen mee gemoeid zijn.

5 Het oordeel en het advies van het LOWI

5.1 Het LOWI oordeelt de klacht van Klager van 23 februari 2013 omtrent schending van wetenschappelijke integriteit door Beklaagden ongegrond.

5.2 Het LOWI is het eens met de redenering van de CWI in zijn rapport van 23 maart 2013 ten aanzien van de ongegrondheid van de klacht en bevestigt het voorgenomen besluit van het Bestuur van 27 maart 2013 en adviseert het Bestuur om dienovereenkomstig te handelen.

5.3 Het LOWI beveelt het Bestuur aan om te bevorderen en te bewerkstelligen dat potentiële belangenverstremming c.q. de conflict of interest ongevraagd en expliciet zal worden aangegeven in wetenschappelijke publicaties die (mede) afkomstig zijn van onderzoekers/medewerkers van de Wageningen Universiteit en/of Stichting DLO.

Namens het LOWI

Prof. dr. Mr. C.J.M. Schuyt, Voorzitter

Mr. dr. E.G. van Arkel, Secretaris

Indien Klager van mening is dat de behandeling door het LOWI niet naar behoren is geschied, kan Klager zich, na het nemen van het definitieve besluit van het Bestuur, op grond van de Algemene Wet Bestuursrecht richten tot de Nationale Ombudsman.